

Beleid en studie over sterven, begraven en cremeren

In 2008 hebben van de 134.996 personen die in dat jaar zijn overleden in Nederland er zich 75.302 laten cremeren. Dat komt neer op een percentage van 55,78. Om een beeld te krijgen van het aantal crematies in de afgelopen eeuw volgen enkele getallen. In 1914 vond de eerste crematie in Nederland plaats, en dat was er toen slechts 1 van de 78.000 overledenen. In 1920 waren dat er 177 van de 82.000 overledenen (0,22%), in 1950 1520 van de 75.580 overledenen (2,01%) en in 1960 3501 van de 87.825 overledenen (3,99%). In de jaren 60 en 70 van de 20^e eeuw laat zich percentagegewijs een grote stijging van het aantal crematies zien. In 1970 lieten 14.949 personen van de 109.619 overledenen cremeren (13,64%), in 1980 39.947 van de 114.279 (34,96%) en in 1990 57.130 van de 128.790 (44,36%). Sinds 1990 is het aantal crematies met gemiddeld bijna 1% per jaar gestegen tot het aantal van 55,78% in 2008. De laatste twintig jaar stijgt het aantal crematies weliswaar licht, maar de tendens zal zich naar verwachting wel doorzetten.

Historie

In West-Europa kwam tot in de Middeleeuwen crematie voor. De Germanen waren gewend hun doden te cremeren. Door de opkomst van het christendom raakte het cremeren echter in onbruik en werd het begraven de gebruikelijke manier van lijkbezorging. Keizer Karel de Grote verbood crematie in Europa. De crematie verdween nagenoeg geheel van het toneel na de 13^e eeuw en kwam eeuwenlang in Europa niet of nauwelijks meer voor. In de tweede helft van de 19^e eeuw klonk echter de roep tot het invoeren van crematie, als manier van lijkbezorging naast het begraven, steeds luider. In Italië lag de bakermat voor de herinvoering van crematie als aanvaarde vorm van lijkbezorging. In 1867 werd de Radja van Kalapure, die tijdens zijn verblijf in Florence in Italië overleed, gecremeerd. Hij had testamentair beschikt dat zijn lijk moest worden verbrand, zoals dat onder de Hindoes de gewoonte is. Deze crematie met de daarbijbehorende rituelen maakte zoveel indruk dat de discussie rondom crematie losbarstte. In 1873 vond de eerste crematie plaats in het crematorium van Milaan. In 1874 werd crematie wettelijk geregeld in Italië.

In Nederland kwam de discussie ook op gang. In 1887 was de schrijver Multatuli de eerste Nederlander die zich liet cremeren. Dit vond echter plaats in Duitsland, waar in 1878 al een crematorium was gebouwd. In Nederland was dr. C. J. Vaillant de eerste persoon die zich liet cremeren en dit vond plaats op 1 april 1914. Als groot voorstander van crematie – vanwege de hygiëne en vooral vanwege het vrijheidsbeginsel – was hij in 1874 één van de oprichters van de ‘Vereeniging voor Lijkverbranding’, een vereniging die zich inzette om crematie in Nederland mogelijk te maken. In 1913 werd het eerste crematorium geopend in Velsen. In 1955 werd crematie wettelijk toegestaan. Daarvóór was crematie illegaal, hetgeen niet betekende dat er geen crematies plaatsvonden. In 1968 werd de volledige gelijkstelling van cremeren met begraven bij wet geregeld.

Belangrijke redenen voor invoering van crematie als legale vorm van lijkbezorging waren ruimte en vooral hygiëne. Crematie vraagt niet alleen minder ruimte – er is immers geen kist meer nodig, omdat de as óf wordt verstrooid óf in een urn wordt bewaard -, maar werd ook als meer hygiënisch beschouwd. De begraafplaatsen werden namelijk gezien als kweekplaatsen van ziekten en epidemieën. Tegenwoordig komen deze argumenten ook nog wel voor als redenen voor mensen om cremeren te verkiezen boven begraven. Cremeren is in onze tijd en maatschappij naast begraven een volledig geaccepteerde manier van lijkbezorging geworden. De belangrijkste reden voor invoering van crematie is wellicht de secularisatie of de ontkerkelijkking. Veel mensen hebben sinds de jaren 60 van de 20^e eeuw de kerk en het

christendom de rug toegekeerd en zij houden doorgaans geen rekening meer met hetgeen de bijbel zegt over crematie. De bijbel immers spreekt negatief over cremeren en positief over begraven. Ook zijn langzamerhand steeds meer christenen crematie als een acceptabele vorm van lijkbezorging gaan beschouwen. Zij zijn ervan overtuigd dat het niets uitmaakt of de vernietiging van het lichaam na de dood in een langzaam proces (begraven) of in een snel proces (cremeren) gaat, omdat in beide gevallen slechts stof of as overblijft, waartussen zij geen verschil zien.

Bij begraven duurt het gemiddeld een halfjaar tot het dode lichaam een skelet is geworden. Daarna kan het nog vele jaren duren voordat een skelet tot een hoopje stof is geworden. Bij cremeren duurt het slechts anderhalf uur tot het dode lichaam een hoopje as is geworden. De as van de overleden persoon kan in een urn worden bewaard (thuis, in een urnenmuur of in een graf) of worden verstrooid op speciaal daarvoor bestemde plaatsen, meestal rondom een crematorium. Soms wordt de as ook op de zee of in de lucht (op grote hoogte) verstrooid.

Begraven in de Bijbel

In de Bijbel wordt duidelijk de voorkeur uitgesproken voor het begraven van de overledenen. In onze tijd worden de doden vaak onder de grond begraven, terwijl in de bijbelse tijd de doden ook boven de grond werden begraven, bijvoorbeeld in grotten of in bovengrondse nissen. De eerste begrafenis die als zodanig wordt vermeld in het Oude Testament is de begrafenis van Sara, de vrouw van Abraham. Hij kocht de grot van Machpela, waar hij zijn vrouw heeft begraven (Gen.23). In diezelfde grot zijn later ook Abraham zelf, Isaak en Rebekka, Jacob en Lea begraven (Gen.49:29-33). Jozef werd na zijn overlijden gebalsemd en in een kist gelegd, maar hij had aangegeven dat hij ooit herbegraven wilde worden in het Beloofde Land (Gen.50:24-26), hetgeen ook na enkele eeuwen gebeurd is (Ex.13:19; Joz.24:32). Van Mozes wordt vermeld dat hij door God zelf (!) is begraven (Deut.34:5-6). Zo wordt in het Oude Testament tal van keren gesproken over begraven. Van de koningen wordt vaak vermeld dat zij werden begraven, bijv. in I Kon.16:28; 22:51.

Ook in het Nieuwe Testament wordt de voorkeur uitgesproken voor het begraven van de overledenen. Te denken valt aan de begrafenis van Johannes de Doper (Mt.14:12), van Lazarus (Joh.11:17, 38-44), van Ananias en Saffira (Hand.5:5,10), van Stefanus (Hand.8:2) en niet te vergeten van Jezus zelf (Mt.27:57-60; Joh.20:38-42).

Opvallend is dat met groot respect met het dode lichaam werd omgegaan. Veel zorg werd besteed aan het verzorgen van het dode lichaam als voorbereiding op de begrafenis. Zo werden de lichamen van Jakob en Jozef gebalsemd. Balseming was geen Israëlitisch, maar Egyptisch gebruik. Omdat Jakob en Jozef in Egypte verbleven, werden hun lichamen gebalsemd (Gen.50:1-3,26). Toen Dorkas was gestorven, heeft men haar gewassen en in een bovenzaal gelegd (Hand.9:36-37). De vrouwen gingen op Paasmorgen vroeg naar het graf om het lichaam van Jezus van Jezus te zalven of balsemen met specerijen (Mc.16:1-2).

De moederliefde van Rizpa levert een treffend bewijs van eerbied voor de dode lichamen van haar zoons, door een hele zomer lang de aasvretende dieren bij de lijken van haar zoons te weren (II Sam.21:10). Wanneer een lijk onbegraven bleef liggen, werd het gewoonlijk een prooi van vraatzuchtige honden, roofvogels en andere wilde dieren. Onbegraven blijven werd beschouwd als een grote schande en een zware straf (I Kon.14:11; II Kon.9:10; Ps.79:2; Jer.8:1-3; Ez.29:5). Opvallend is dat iemand die vanwege een misdaad de doodstraf had verdiend moest worden begraven (Deut.21:22-23).

Verbranding in de Bijbel

Het cremeren of verbranden van het dode lichaam komt een aantal keren voor in de Bijbel. Cremeren is afgeleid van het latijnse woord 'cremare', dat 'verbranden' betekent. Gezegd moet worden dat de lijkverbranding vaak niet het karakter heeft van crematie zoals onze tijd die kent, maar het laat wel zien hoe in de Bijbel gedacht wordt over het verbranden van dode lichamen. Verbranding wordt in de Bijbel gezien als een gruwelijke daad of als uitvoering van een zware straf.

De eerste vermelding van verbranding in de Bijbel is toen Juda de opdracht gaf om zijn schoondochter Tamar met vuur te verbranden, toen gebleken was dat zij zwanger was door hoererij (Gen.38:24). Toen bleek dat Juda de vader was, werd Tamar gespaard, maar deze episode laat wel zien dat verbranding als een straf werd gezien.

Als de dochter van een priester ontucht had gepleegd, dan werd zij gestraft door verbranding (Lev.21:9). En als een man naast geslachtsgemeenschap met zijn vrouw ook geslachtsgemeenschap had met haar moeder, dan werden de man en de moeder eveneens gestraft door verbranding (Lev.20:14).

Toen Achan - tegen het verbod van God in - toch kostbaarheden uit de veroverde stad Ai had gestolen, werd hij gestraft door verbranding. Nadat Achan en zijn gezin waren gedood door steniging, werden hun lijken verbrand als teken van straf (Joz.7:15,25).

Toen de Filistijnen de dode lichamen van koning Saul en zijn drie zonen, waaronder Jonathan, vonden, hingen zij hun lijken aan de muur van Beth-San. Toen de inwoners van Jabes hoorden wat de Filistijnen met de lichamen van Saul en zijn zoons hadden gedaan, namen zij de lijken van de muur, brachten deze mee naar Jabes en verbrandden deze aldaar. Daarna namen zij de overgebleven beenderen mee en begroeven deze te Jabes (I Sam.31:7-13). Dit lijkt op een vorm van crematie, maar de inwoners van Jabes hebben de lijken verbrand om deze voor verdere schennis en mishandeling te behoeden. Het is feitelijk geen crematie, want uiteindelijk werden de overgebleven beenderen alsnog begraven. Later liet David de beenderen herbegraven in het familiegraf van Kis, de vader van Saul, als eerbetoon (II Sam.21:11-14).

Koning Josia liet het afgodische altaar te Bethel verontreinigen door er mensenbeenderen op te verbranden. Daarin is de vervulling te zien van wat 'een man Gods' had geprofeteerd tegen dat altaar te Bethel in I Kon.13:1-2. De mensenbeenderen die werden verbrand zullen ongetwijfeld van de Bethelpriesters geweest zijn. Toen de koning stuitte op het gebeente van de man Gods die tegen het altaar te Bethel had geprofeteerd, gaf hij opdracht om de beenderen van deze profeet met rust te laten en niet mee te verbranden (II Kon.23:15-18). Deze verbranding van beenderen heeft niets met crematie als lijkbezorging van doen, maar is een straoefening, waarvan de profeet werd uitgezonderd.

In Amos 2:1-3 spreekt God zijn oordeel over Moab uit, dat Hij vuur zal werpen op Moab, omdat de Moabieten het gebeente van de koning van Edom tot kalk verbrand hadden. Omdat hier grafschennis door het opgraven en het verbranden van het gebeente van de koning van Edom is gepleegd, is Gods oordeel dat Hij Moab zal straffen door het vuur van de verbranding. Dit oordeel van God past in de rij van verbranding met vuur, zoals heeft plaatsgevonden bij bijvoorbeeld Achan (Joz.7:15,25).

In Amos 6:10 wordt ook gesproken over lijkverbranding: *‘Neemt zijn oom hem op of die hem verbrandt om het gebeente uit het huis weg te ruimen...’*. Het betreft hier waarschijnlijk een pestepidemie die vele dodelijke slachtoffers heeft gemaakt. Dan komt de oom als familielid in het huis, samen met de lijkverbrander, om de doden uit het huis te halen en hen te verbranden. In Israel was crematie absoluut niet gebruikelijk, maar in situaties van epidemieën werd lijkverbranding waarschijnlijk toegestaan en toegepast vanwege het gevaar voor de volksgezondheid.

In het Nieuwe Testament komt crematie als manier van lijkbezorging niet voor. Paulus spreekt in I Kor.13:3 over het verbranden van het lichaam in het kader van de liefde: *‘...en al ware het, dat ik mijn lichaam gaf om te worden verbrand, maar had de liefde niet, het baatte mij niets’*. Maar uit deze vergelijking die Paulus maakt kunnen geen gegevens vóór of tegen crematie worden ontleend. Dat is echter wel het geval bij het eindoordeel. In het eindoordeel worden de ongelovigen veroordeeld tot het vuur van de hel (Mt.13:49-50; Luc.16:23-24; Jud.7; Opb.20:11-15). Ook hier blijkt verbranding met vuur een teken van straf en oordeel te zijn, zoals dat ook in het Oude Testament het geval is.

De conclusie luidt dat in de Bijbel de doden werden begraven en dat aan de lichamen bij die begrafenissen liefdevol en respectvol aandacht werd besteed. Lijkverbranding werd slechts in twee uitzonderlijke situaties toegepast: in de eerste plaats tegenover bepaalde misdadigers als uiterste strafvoltrekking en in de tweede plaats in tijden van epidemieën, wanneer voor een behoorlijke begravenis geen tijd en gelegenheid overbleef, en bovendien de gevaren van besmetting voor de in leven overgeblevenen duidelijk aanwezig waren. Lijkverbranding werd gezien als een gruwelijke daad en een zware straf.

Dood en opstanding

De dood behoort niet bij Gods goede schepping, maar ze deed haar intrede na de zondeval van Adam en Eva (Gen.2:17; 3:19). In Rom.6:23 zegt Paulus dat het loon voor de zonde de dood is. De dood hoort niet bij het leven. Zij is tegennatuurlijk en bovendien een vijand (I Kor.15:26). Door de opstanding van Christus is de dood overwonnen (Opb.1:18), en als Gods toekomst ten volle is aangebroken, zal er geen dood meer zijn (Opb.21:4).

Als de mens sterft, zal zijn lichaam uiteindelijk tot stof vergaan. God zegt tegen de mens: *‘in het zweet uws aanschijns zult gij brood eten, totdat gij tot de aardbodem wederkeert, omdat gij daaruit genomen zijt; want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren.’* (Gen.3:19; vgl. Pred.3:20). De mens is door God geschapen van stof uit de aardbodem (Gen.2:7). Het Hebreeuwse woord voor *stof* is *afar* en duidt op de natuurkundige bestanddelen waaruit aarde is samengesteld. Zoals de mens uit stof is gemaakt, zo zal hij tot datzelfde stof ook terugkeren nadat hij gestorven is. Hoe tegennatuurlijk, theologisch gezien, de dood ook is, het uiteenvallen van het dode lichaam in – uiteindelijk - stof is, fysiologisch gezien, een natuurlijk proces. Soms wordt gesteld dat er uiteindelijk geen verschil is tussen stof als gevolg van het begraven en as als gevolg van het cremeren, maar dat is niet juist.

Stof en as zijn twee begrippen die regelmatig in één en dezelfde samenstelling terugkeren, bijvoorbeeld in Gen.18:27, waar Abraham tegen God zegt dat hij *stof en as* is; en in Job 30:19, waar Job zegt dat hij aan *stof en as* is gelijk geworden. Het Hebreeuwse woord dat voor *as* wordt gebruikt is *efer*, een woord dat veel lijkt op *afar*. Echter beide woorden worden in het Hebreeuws met een andere beginletter geschreven en hebben dus geen onderlinge verwantschap. Wel hebben beide woorden dezelfde betekenis, namelijk *stof*, en duiden zij op de nietigheid en vergankelijkheid van de mens, zeker als zij in combinatie van *stof en as/afar*

en efer voorkomen. *Efer* wordt een enkele keer gebruikt in de betekenis van as als gevolg van verbranding, zoals in Num.19:9-10, waar wordt gesproken over de as van een verbrande koe. Het woord *afar* komt echter nooit voor in de betekenis van as als gevolg van verbranding. De Bijbel leert dat de mens tot *stof (afar)* zal terugkeren en niet tot *as (efer)* in de betekenis van as als gevolg van verbranding.

Uit de Anglikaanse begrafenisliturgie kent men de formule: *‘Daar het de almachtige God in zijn grote genade behaagd heeft (de ziel van) onze broeder/zuster tot zich te nemen, bestellen wij zijn/haar lichaam ter aarde – aarde tot aarde, as tot as, stof tot stof (Eng: earth to earth, ashes to ashes, dust to dust) – in de zekere en vaste hoop der verrijzenis tot het eeuwige leven door onze Heer Jezus Christus, die ons vernederd lichaam veranderen zal, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt, naar de kracht, waarmee Hij alle dingen aan zich kan onderwerpen’*. Het gebruik van *‘as tot as’* heeft niets te maken met as van de crematie, maar is een aanduiding van hetgeen na de dood en begrafenis overblijft van het menselijk lichaam. *‘As’* heeft dezelfde betekenis als *‘aarde’* en *‘stof’*, en sluit daarmee aan bij het bijbelse taalgebruik van *‘stof en as’*.

Het woordgebruik van *afar* voor *stof* pleit vóór begraven en tegen cremeren, omdat de mens uit *afar* is gemaakt en bij zijn dood tot *afar* zal terugkeren. Begraven houdt het ‘natuurlijke’ proces van het vergaan van het lichaam tot stof in, maar cremeren is in feite een ‘gewelddadig’ ingrijpen in het vergaan van het lichaam: het vergaat niet (langzaam) tot stof, maar wordt (versneld) verbrand tot as.

In het Nieuwe Testament wordt het sterven en begraven vergeleken met het zaaien van zaad in de aarde. Paulus zegt in I Kor.15:33-49: *‘Maar, zal iemand zeggen, hoe worden doden opgewekt? En met wat voor lichaam komen zij? Dwaas! Wat gij zelf zaait, wordt niet levend, of het moet gestorven zijn, en als gij zaait, zaait gij niet het toekomstige lichaam, maar slechts een korrel, bijvoorbeeld van koren, of van iets anders. Maar God geeft er een lichaam aan, gelijk Hij dat gewild heeft, en wel aan elk zaad zijn eigen lichaam’* (vs.35-38). *‘Zo is het ook met de opstanding der doden. Er wordt gezaaid in vergankelijkheid, en opgewekt in onvergankelijkheid; er wordt gezaaid in oneer, en opgewekt in heerlijkheid; er wordt gezaaid in zwakheid, en opgewekt in kracht. Er wordt een natuurlijk lichaam gezaaid, en een geestelijk lichaam opgewekt’* (vs.42-44).

Paulus gebruikt het beeld van het zaaien vooral om te wijzen op de opstanding. Zoals de graankorrel eerst moet sterven om vervolgens een nieuwe korenhalm te doen voortkomen, zo moet de mens eerst sterven om vervolgens een verheerlijkt opstandingslichaam te mogen ontvangen. Zoals een stervende graankorrel wordt gezaaid in de aarde om een nieuwe korenhalm voort te brengen, zo wordt het gestorven lichaam in de aarde gezaaid om te worden opgewekt tot een verheerlijkt lichaam. Daarom wordt een begraafplaats ook wel eens een ‘dodenakker’ genoemd. Begraven spreekt, in tegenstelling tot cremeren, ten diepste over de hoop van de opstanding. Zoals Jezus eens is gestorven en begraven, maar ook is opgestaan uit de dood, zo zullen ook de gestorven gelovigen, die zijn begraven, eens verrijzen uit de dood (I Kor.15:20-22; I Thess.4:13-18).

Hoewel crematie God niet zal kunnen verhinderen om uit dat verbrande lichaam een verheerlijkt opstandingslichaam voort te brengen, is de analogie duidelijk. Begraven doet recht aan de analogie van de graankorrel, in tegenstelling tot cremeren. In de loop van de kerkgeschiedenis zijn vele christenen gestorven door o.a. verbranding op de brandstapel. Zij hebben nooit voor deze gewelddadige dood gekozen, maar deze dood zal nooit kunnen

verhinderen dat zij op de dag van de opstanding zullen verrijzen uit de dood. En als christenen zich uit eigen vrije wil en keuze laten cremieren na hun dood, zullen zij ook deel hebben aan de opstanding en niet verloren gaan. Want niet de manier van lijkbezorging – begraven of cremieren - is zaligmakend, maar het persoonlijk geloof in Jezus Christus als Heer en Heiland.

De Bijbel spreekt met respect over het menselijk lichaam, ook als dat lichaam gestorven is. Ondanks het feit dat het menselijk lichaam door de zonde aan verval en dood onderhevig is (II Kor.5:16a), blijft het lichaam van onschatbare waarde voor God. Zo is het lichaam van de gelovige een tempel van de Heilige Geest (I Kor.6:19), en is dat lichaam gekocht en betaald met het bloed van Christus (I Kor.6:20). En God zal op de dag van de wederkomst van Christus dat lichaam verlossen en vernieuwen (Rom.8:23; 14:7-8; Fil.3:20-21). Ook het dode lichaam behoort God toe. Zelfs de duivel weet dat heel goed. Hij wilde het lichaam van Mozes (Jud.9). Maar God had de aartsengel als een wacht bij het lichaam van Mozes geplaatst. De duivel probeerde uit alle macht om het lichaam van Mozes in bezit te krijgen, maar dat lukte hem niet. God heerst immers zowel over doden als over levenden (Rom.14:9).

Het lot van het lichaam laat God niet onberoerd, omdat het lichaam voor Hem van grote betekenis en van onschatbare waarde is. En omdat het lichaam God toebehoort, zowel als Schepper en zeker als Verlosser, geldt voor christenen het gegeven dat begraven veruit de voorkeur van God geniet boven cremieren.

Richtlijnen

Christenen moeten er als volgelingen van Christus op gewezen worden dat begraven de bijbelse manier van lijkbezorging is. Crematie getuigt ten diepste van een niet-bijbelse visie op de dood en het is dan ook te verklaren dat crematie afneemt als het christendom terrein wint en toeneemt als zij terrein verliest.

De gemeente moet volop meewerken en ruimte bieden aan de uitvaartdienst en de begrafenis van haar leden. Zo blijft het getuigenis klinken van de dood als loon van de zonde, maar ook van de opstanding als hoop voor de verloren wereld.

De gemeente moet trachten haar leden te overtuigen dat begraven ver de voorkeur verdient boven crematie, maar als individuele leden toch kiezen voor crematie, zal zij niet weigeren om haar medewerking aan een uitvaartdienst te verlenen. De gemeente behoort ruimte te bieden het evangelie van Gods hoop en troost te delen met de nabestaanden.

Aan de uitvaartdienst voorafgaand aan de crematie zal de gemeente haar medewerking verlenen, maar aan de crematie zelf niet. Dat betekent dat er geen liturgische handelingen, zoals gebed en bijbellezing, tijdens of na de crematie zullen plaatsvinden. Of de uitvaartdienst nu in het crematorium of in het kerkgebouw plaatsvindt, maakt geen verschil. De uitvaartdienst vindt bij voorkeur op een andere plaats dan het crematorium plaats. Mocht de uitvaartdienst toch in het crematorium plaatsvinden, dan zal de dienst duidelijk worden gescheiden en onderscheiden van de crematie zelf. Bij een eventuele broodmaaltijd na de begrafenis- en/of crematieplechtigheid kan de voorganger of ouderling een gebed uitspreken.

De wensen van de overledene en/of de nabestaanden kunnen zowel tijdens de uitvaartdienst en de begrafenisplechtigheid als tijdens de uitvaartdienst voorafgaand aan de crematieplechtigheid worden gehonoreerd, mits zij passen binnen de identiteit van de Vrije Evangelische Gemeente. Bij wensen valt te denken aan o.a. voorgangers, toespraken, liederen en gedichten.

In geval een andere dan de eigen voorganger wordt gevraagd om de uitvaartdienst te leiden, zal in overleg met de nabestaanden worden gestreefd naar een situatie waarbij de eigen voorganger ook bepaalde liturgische handelingen tijdens de dienst en/of begrafenis voor zijn rekening neemt.

Ds. K. Kruithof
Juni 2009

Het artikel "Gerust sterven, gerust leven" van ds. René van Loon is met toestemming overgenomen uit Idea – gemeenteopbouwblad van de Evangelische Alliantie – www.ea.nl.

Gerust sterven, gerust leven

Soms betrap ik mezelf op een vreemde gedachte. Als ik mijn straat in fiets, denk ik wel eens: 'Vanavond kan daar voor mijn huis de auto van de begrafenisonderneming staan.' Bij nader inzien is die gedachte eigenlijk helemaal niet zo vreemd. Vreemder is dat we ons nauwelijks met de dood lijken bezig te houden. Wie in de kracht van zijn leven is en met zijn eigen familieleden eens rustig wil praten over zijn eigen overlijden, krijgt vragende blikken. Als christenen zouden we dat juist heel eerlijk onder ogen moeten kunnen zien. Niet voorbereid zijn op de dood is één van de grootste fouten in het leven. Als pastor krijg ik regelmatig te maken met de tragische gevolgen daarvan. Gevolgen op allerlei niveaus: van het allerbelangrijkste, ons eeuwig welzijn, tot het praktische niveau van alledaagse dingen waar nabestaanden tegenaan lopen. In dit artikel wil ik tien vragen voorleggen over de voorbereiding van de dood. Zelfs wie er niet over wil of kan praten, kan zich op verschillende manieren voorbereiden. En wie dat doet, zal het merken: als je gerust kunt sterven, kun je ook pas echt gerust leven!

1. Bent u verzoend met God?

Verreweg de allerbelangrijkste vraag betreft onze verhouding tot God. Na onze dood zullen we voor Hem staan. Zij we met Hem verzoend? Je kunt deze vraag voor je uit schuiven of wegredeneren. In je hart kun je erop vertrouwen dat je toch altijd je best hebt gedaan en dat je voor iedereen klaar stond. Het verbaast mij altijd hoeveel mensen daarbij uitkomen. Als pastor moet ik bijna altijd zelf de naam van Jezus aandragen. Terwijl ik week in, week uit, verkondig dat er alleen door Hem eeuwig leven is! Vrede met God heeft alles te maken met schuldbelijden. Er kunnen onbeleden zonden zijn, dingen uit het verleden die nog altijd een barrière vormen tussen God en ons. Waar het op aankomt, is dat we volkomen eerlijk worden tegenover God. Veel mensen zijn enorm geholpen door het hardop belijden van hun zonde, in aanwezigheid van iemand anders. Samen kun je bidden om vergeving en staan op de beloften uit Gods Woord (I Joh.1:9).

2. Zitten er dingen in relaties met anderen?

Niet alleen de relatie met God is van levensbelang, ook de relatie met anderen. Verzoening met God is onlosmakelijk verbonden met verzoening in de relatie met mensen (Mt.6:14-15). Dat geldt zowel voor het geven van vergeving als het vragen om vergeving. Stel dat je een ander bedrogen hebt, die daarvan niets afweet. Je vraagt God om vergeving, maar de ander niet. 'Wat niet weet, wat niet deert', denk je bij jezelf. En je eigen geweten is gesust doordat je God om vergeving hebt gevraagd. Zo werkt het natuurlijk niet. Veel mensen laten conflicten voortsudder. En opeens, overwacht, kan de dood tussenbeide komen. Als er iets

zit tussen een ander en jezelf, wacht dan geen moment, maar maak het goed! Laat de dood u niet verrassen!

3. Weet de ander hoeveel u van hem of haar houdt?

Vlak voordat de Twin Towers instortten, belden veel mensen vanuit die torens naar familieleden om te zeggen hoeveel ze van hen hielden. Met de dood voor ogen wil je graag dat de ander het voor altijd weet: 'Ik houd zoveel van je!' Maar we krijgen niet allemaal de kans om dat te zeggen voor we sterven. Bovendien, waarom zouden we het daarop laten aankomen? We zijn soms wel erg bang om gewoon te zeggen hoezeer we de ander waarderen. Als de ander veel voor u betekent, zeg het gerust! Het zal u allebei goed doen!

4. Weet uw omgeving wat u gelooft?

'Pa geloofde wel, maar ja, hij was niet zo'n prater. Hoe hij dat beleefde, nee, dat hield hij voor zichzelf. Een lievelingslied? Nou, dat weten we eigenlijk niet...' Bij de voorbereiding van een begrafenis wordt dit heel vaak gezegd. Wat jammer, wat een gemiste kans! Het is belangrijk om ons te uiten op het gebied van geloof, ook al is het misschien onbeholpen en voorzichtig. Soms merk je tijdens een huisbezoek hoeveel dat doet met bijvoorbeeld familieleden. Willen we herinnerd worden als mensen van wie het geloofsleven één groot vraagteken was? Of willen we dat onze nabestaanden ons herinneren als mensen met een diepe liefde voor God? Wat een getuigenis kan er uitgaan van iemand die God groot maakt, met daden en met woorden!

5. Zijn de wensen rond uw uitvaart bekend?

Als militairen worden uitgezonden op een vredesmissie, zijn ze verplicht om hun laatste wensen kenbaar te maken. Wat een wijze maatregel van Defensie! Maar waarom geldt dit niet voor iedereen? Wat is het troostvol voor een familie om bij een begrafenis te weten dat de overledene graag dit bijbelgedeelte gelezen wilde hebben. Het heeft zoveel meer waarde als hij of zij zelf al aanwijzingen heeft gegeven.

6. Stimuleert u nabestaanden om verder te leven?

Je kunt in je leven een sfeer creëren, die het voor nabestaanden heel moeilijk maakt om vrijuit verder te leven als je er niet meer bent. Bijvoorbeeld als je erg vast zit aan je spullen. 'Ik hoop, dat als ik er niet meer ben, dit nooit zomaar wordt weggegooid'. Of je kunt, misschien onbedoeld, een claim leggen op je omgeving. 'Zul je me beloven dat als ik er niet meer ben, je nooit...' We kunnen elkaar bewust in de vrijheid stellen: 'Als ik ooit zomaar weg zou vallen, ga dan vooral verder met leven!'

7. Geeft u uw man of vrouw de ruimte om te hertrouwen?

Eén van de meest gevoelige onderwerpen rondom de dood is een eventueel volgend huwelijk van degene die overblijft. Wat ligt dat vaak ingewikkeld! Wat kan degene die overblijft enorme schuldgevoelens hebben naar de overledene, als hij of zij een nieuwe relatie krijgt. Daarnaast is het voor kinderen, familieleden en vrienden vaak heel moeilijk te verwerken als een weduwe of weduwnaar een nieuwe vriend of vriendin krijgt. We kunnen heel veel ruimte bieden door tegen onze eigen man of vrouw bewust uit te spreken, dat hij of zij zich vrij mag voelen om een nieuwe relatie aan te gaan. Daar praat je niet gemakkelijk over. Maar het is wel een blijk van diepe liefde en zorgzaamheid als je die ruimte bewust creëert. En als je kinderen hebt, dan helpt het heel erg als ook zij dat weten.

8. Bent u praktisch voorbereid op de dood?

Als iemand plotseling overlijdt, is dat een onvoorstelbaar grote schok voor de omgeving. Maar die schok wordt nog veel erger, als blijkt dat er in praktische zin van alles niet of slecht geregeld is. Verzekeringen bijvoorbeeld, of de regelingen rond een eigen huis. Veel echtparen hebben geen testament, terwijl ook zij door een ongeval beiden tegelijk om het leven kunnen komen. Hoe moet het dan verder met de kinderen, als die er zijn? Iedereen zou van tijd tot tijd die vraag onder ogen moeten zien: ‘Wat gebeurt er als ik plotseling overlijdt?’

9. Straalt u uit dat het leven genade is?

Veel mensen voelen rond een overlijden wrok naar God toe. Vooral als het overlijden plotseling komt en zeker als het gaat om een jong iemand. Ook op dit punt moeten we ons verren houden van het beoordelen, laat staan het veroordelen van elkaar. Als mens kun je soms strijden met God. Tegelijk is het zo, dat wrok naar God toe niet helpt, en het verdriet alleen maar erger maakt. Wat is het daarom zegenrijk, als we iets van die wrok bij onze nabestaanden kunnen voorkomen. Dat kan door uit te stralen dat we het leven als een geschenk uit Gods hand ontvangen. Eigenlijk is het vreemd dat we God danken voor iedere dag die Hij geeft en vervolgens boos op Hem worden als Hij dat leven niet meer geeft. Het is goed dat we dit aardse leven liefhebben. We hebben het van God gekregen, en we mogen het intens waarderen. Maar het is wel belangrijk dat we blijven beseffen dat elke dag genade is. En dat wij ook zelf niet kunnen overzien wat Gods bedoelingen zijn.

10. Stralen we uit dat ook de dood genade is?

De laatste vraag is misschien wel de moeilijkste. Stralen we ook uit dat de dood genade is? ‘Het leven is voor mij Christus, en het sterven is voor mij winst’, schrijft Paulus aan de gemeente van Filippi (1:21). Voor wie gelooft in de Here Jezus is de dood de poort naar het eeuwige leven, waar God alle tranen van de ogen afwist. Soms lijkt het wel of we dat vergeten, ook als het gaat om onze eigen dood. Natuurlijk: als we jong zijn of volop in het leven staan, zijn we ontzettend hard nodig. Maar de dood betekent niet de grote nederlaag, zoals die in sommige rouwadvertenties naar voren komt: ‘Je hebt eindeloos gevochten, totdat je niet meer kon.’ Eenmaal is de dood al overwonnen, toen de Here Jezus stierf aan het kruis en opstond op Paasmorgen. Wie gelooft, mag daaruit leven. En we doen er goed aan, om dat ook naar elkaar toe te blijven benadrukken: dit leven is goed, maar wat komt is beter!

Bezig zijn met vragen rond ons levenseinde, is dat vreemd? Ik zou eerder zeggen: het zou een prioriteit voor ons moeten zijn! Het is vreemd om niet aan de dood te denken. Want alleen wie gerust kan sterven, kan ook gerust leven!